

Huis aan de Vest

Gramsbergen, E.H.

Publication date

2021

Document Version

Final published version

Published in

OverHolland

Citation (APA)

Gramsbergen, E. H. (2021). Huis aan de Vest. In H. Engel, R. Rutte, E. Gramsbergen, J. Fraune, O. Diesfeldt, & I. Pané (Eds.), *OverHolland : Water Management and Cultural Heritage* (21 ed., Vol. 13, pp. 208-217). (OverHolland; Vol. 13, No. 21). Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond (KNOB). <https://www.overholland.ac/index.php/overholland/article/view/239>

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

001

Kaart der stad Dordrecht
(fragment), 1849, door A.A.
Nunnink (Regionaal Archief
Dordrecht).

002

Stadsmagazijnen aan het
Steeversloot op de hoek
van de Vest rond 1865. De
Vest was destijds een
typisch werkgebied (Regionaal
Archief Dordrecht).

001

Map of the city of Dordrecht
(detail), 1849, by A.A.
Nunnink (Regionaal Archief
Dordrecht).

002

City warehouses on Stee-
versloot on the corner of
the Vest, c. 1865. At that
time the Vest was a typical
work area (Regionaal
Archief Dordrecht).

Huis aan de Vest

Esther Gramsbergen

De stadspoort is allang verdwenen, maar wie over de Sint Jorisbrug de Dordtse binnenstad binnenkomt zal het niet ontgaan dat je een grens passeert. De brug over de Spuihaven is onopvallend, het is eerder de begroeiing langs het water die dit punt tot een herkenbare cesuur maakt. Aan de linkerkant valt een groep monumentale bomen op, ze staan in de diepe tuinen van de huizen aan de Vest. Een van die huizen, Vest 84, werd onlangs volledig herbouwd. Het project is zowel ontworpen alsook gebouwd door Ber Mooren.¹

Het huis is niet groot. Met een footprint van ongeveer 45 m² en opgetrokken in twee bouwlagen is het een compact ontworpen woonhuis voor een gezin met één kind. Grootte zegt niet veel over complexiteit. Met inventiviteit worden in het ontwerp zaken samengebracht: de noodzaak de resten van de middeleeuwse stadmuur op het perceel de respecteren, de technische mogelijkheden van het eigenhandig bouwen met hulp van slechts een klein team en de beschikbaarheid van een bescheiden budget. Omdat de Vest onderdeel is van een beschermd stadsgezicht speelt ook nog een ander aspect een rol: de aansluiting van de nieuwe architectuur op het historische karakter van de binnenstad.

Bij de eerste indiening van het project bij de welstandscommissie in het voorjaar van 2015 wordt duidelijk dat de commissie en de architect dit karakter anders typeren.² Overeenstemming over vorm en grootte van het bouwvolume wordt snel bereikt, maar indeling, materiaal- en kleurkeuze van de gevel leiden tot discussie. Voor de commissie is het materiaalgebruik van de historische woonhuizen in de binnenstad normatief. Ze pleit daarom voor het gebruik van een steenachtig gevelmateriaal. Verder acht ze op de begane grond grote gevelopeningen in de voorgevel nodig met het oog op sociale controle in de straat. Dit om het zo benoemde unheimische karakter van de Vest tegen te gaan.

Voor Mooren is nu juist het unheimische karakter van de Vest een belangrijk uitgangspunt.

¹ Ber Mooren (1948) heeft in zijn lange carrière als architect een klein maar bijzonder oeuvre opgebouwd. Daarbij is hij altijd zeer nauw betrokken geweest bij het bouwproces, soms als aannemer maar vaak ook als uitvoerder-timmerman. Een voorbeeld van een dergelijk project is een zomerhuis uit 2010, gesitueerd in de Wieden in de kop van Overijssel, dat volledig is opgebouwd uit handtilbare elementen. Van 1993 tot 2006 voerde Mooren een architectenbureau met Chris Scheen. De Sporthal Reeweg in Dordrecht is een van de grotere projecten uit die periode.

² Voor deze tekst is gebruikgemaakt van een interview van de auteur met Ber Mooren, augustus 2020, en de volgende bronnen uit zijn archief: J. Katsma, 'Advies Beschermd Stadsgezicht Vest 84', april 2015; B. Mooren, 'Plantoelichting vervangend nieuwbouw/verbouw Vest 84, mei 2016'; B. Mooren, 'Reactie op commentaar van de monumentencommissie, zoals verwoord door de Welstandscommissie op 18 mei 2015', mei 2016.

House on the Vest

Esther Gramsbergen

The city gate is long gone but anyone entering the centre of Dordrecht via the Sint Jorisbrug will still be conscious of crossing a boundary. Rather than the bridge spanning the Spuihaven, which is pretty inconspicuous, it is greenery along the water that makes this a recognisable transition point. On the left-hand side the eye is caught by a group of majestic trees standing in the deep gardens of the houses lining the Vest. One of those houses, Vest 84, was recently rebuilt from the ground up. The project was both designed and built by Ber Mooren.¹

The house is not big. With a footprint of approximately 45 m² and built over two floors it is a compact home for a one-child family. Size says very little about the complexity, however. The design employs great ingenuity in resolving several issues: the need to respect the on-site remains of the medieval town wall, the technical limitations of self-build with only a small team of helpers, and a limited budget. And because the Vest is part of a protected townscape there was another aspect to consider: ensuring that the new architecture was in keeping with the historical character of the city centre.

When the plans were first submitted to the design review committee in the spring of 2015 it became clear that the committee and the architect did not see eye to eye on the nature of that character.² Agreement about the form and size of the building volume was quickly reached but the layout, material and colour of the facades remained points of contention. The committee regards the materials used in historical houses in the city centre as normative for any new infills and they therefore argued for a stone facade material. From the point of view of social control, they also felt that large ground floor windows were needed to counteract the somewhat *unheimlich* character of the Vest.

For Mooren, however, that *unheimlich* character was an important design consideration. Not in the negative sense of spooky or creepy, but in

¹ During his long career as architect Ber Mooren (b. 1948) has built a small but exceptional body of work in which he has always been closely involved in the construction process, sometimes as contractor but often as site manager and carpenter. One such project is a 2010 summer cottage located in the Wieden nature reserve in Kop van Overijssel, built entirely of hand-liftable elements. From 1993 to 2006 Mooren headed an architectural practice with Chris Scheen. Sporthal Reeweg in Dordrecht is one of the larger projects from that period.

² Based on an interview with Ber Mooren, August 2020, and on the following documents from his files: J. Katsma, 'Advies Beschermd Stadsgezicht Vest 84', April 2015; B. Mooren, 'Plantoelichting vervangend nieuwbouw/verbouw Vest 84, Mei 2016'; B. Mooren, 'Reactie op commentaar van de monumentencommissie, zoals verwoord door de Welstandscommissie op 18 mei 2015', May 2016.

Unheimisch dan niet in de negatieve betekenis van eng of griezelig, maar in de letterlijk uit het Duits vertaalde betekenis van 'niet huiselijk'. De Vest had tot laat in de negentiende eeuw namelijk nauwelijks een woonfunctie. Het was een perifeer gelegen zone met een allegaartje aan functies. Pakhuizen, koetshuizen en gestichten typeerden de straat. De referentie naar de Dordtse woonhuisarchitectuur staat daarmee volgens de ontwerper op gespannen voet. In plaats daarvan bouwt Mooren in zijn voorstel voort op de afwijkende typologie van de zogeheten muurhuizen en de pretentieloze houten bedrijfsgebouwen die dit deel van de stad lang kenmerkten. Uiteindelijk komen de partijen tot een vergelijk: het gebruik van hout in de gevels wordt toegestaan en de architect voegt in het definitieve ontwerp een extra gevelopening op de begane grond toe. Door de zorgvuldige detaillering van dit venster doet het uiteindelijk weinig af aan de oorspronkelijk intenties.

In de onderbouwing van het plan is de dynamische geschiedenis van de zone rond de voormalige stadsmuur voor de architect van belang. De stadsmuur werd vermoedelijk gebouwd tussen 1350 en 1430. Aan de west- en noordkant volgde hij de loop van de Beneden-Merwede en de Oude Maas. Aan de oost- en zuidzijde van de stad, ook wel de landzijde genoemd, volgde de stadsmuur het tracé van de Spuihaven annex stadsgracht.³ Hier was de Vest, zoals de naam al doet vermoeden, de straat die 'binnen de veste' pal langs de muur liep.

Door de Sint-Elisabethsvloed (1421) overstroomde het achterland van Dordrecht. Dordrecht veranderde in een eilandstad en de stadsmuur aan de 'landzijde' werd waterkering. De stadsgracht kreeg pas weer vorm toen in het begin van de zeventiende eeuw het achterland van Dordrecht werd ingepolderd. Het water bleef er breed en aan getijdewerking onderhevig, en de buitenrand ervan vormde zo een ideale plek voor houtopslag en andere havenactiviteiten. Als de stadsmuur in negentiende eeuw stukje bij beetje wordt afgebroken, volgen ook aan de stadszijde kleinschalige aanplantingen om bedrijvigheid te faciliteren of tuinen aan te leggen. Op de stadskaart van Nunnink uit 1849 is dit goed te zien (afb. 001).

Wat verder opvalt op deze kaart is de ligging van een paar grote instellingen aan de Vest, het 'Krankzinnigengesticht' (nu Dordrechts Museum) en het Arends Maartenhof. Het zijn gebouwtypen die kenmerkend zijn voor stadsranden, waar vaak nog ruimte voorhanden was en de grond goedkoper dan in het stadscentrum. Een andere typische bouwvorm in de zone rond de stadsmuur zijn de zogeheten muurhuizen, dit zijn huizen die rond het

midden van de zeventiende eeuw op verschillende plaatsen tegen de stadsmuur werden gebouwd.⁴ Het waren veelal kleine, ondiepe huizen, waarvan de achtergevel samenviel met de stadsmuur. Op de kaart is in het verlengde van de Sint Jorispoort nog een rij van deze huizen te zien, waaronder ook Vest 84.

Bij de herbouw van het pand is dan ook de eerste logische stap het vergroten van het bouwvolume naar achter, aan de tuinzijde. De nieuwe achtergevel komt daardoor op ruim een meter afstand te staan van de positie van de oude stadsmuur. Het vloervlak dat zo ontstaat, is zeven meter breed en zes meter diep. Dit vlak is vervolgens in tweeën gedeeld met aan de voorzijde, parallel aan de straat, een smalle zone van 2,2 meter voor entreehal, toilet en de trap naar de eerste verdieping en aan de achterzijde een brede zone van 3,8 meter voor keuken en woonkamer. Een royale, ronde glazen erker in het midden van de achtergevel biedt uitzicht op de tuin en geeft toegang tot een terras. De indeling van de verdieping volgt dezelfde logica, met een overloop en badkamer in de smalle beuk en twee slaapkamers in de brede beuk met toegang tot een balkon op de ronde erker.

Het gegeven dat de tuin 1,5 meter lager ligt dan het straatniveau en langzaam afloopt richting Spuihaven is benut om de twee zones in de woning zowel ruimtelijk te geleden alsook te verbinden. De hal sluit direct aan op het straatniveau, maar de woonkamer ligt een paar treden lager en is daardoor hoger. Mooi detail is de vorm van de treden, deels recht en deels half rond, zodat 'tussen de schuifdeuren' die de hal met de woonkamer verbinden een klein podium ontstaat. Het terras is op hetzelfde niveau aangebracht als de woonkamer, ongeveer een meter boven de tuin, en werkt als een verlengde van de leefruimte en als uitzichtplatform.

Ook voor de constructieve opzet is de indeling in twee zones leidraad. Er is gekozen voor een draagconstructie van hout en, in analogie met de muurhuizen, het principe van een dragende voor- en achtergevel. Als tussensteun is een gelamineerd houten portaal voorzien op de overgang tussen hal en woonkamer. De plaatsing van dit portaal is net als de verschoven achtergevel belangrijk voor de fundering. Op beide lijnen kon namelijk zonder obstructie en nog voor de volledige sloop van het bestaande pand geheid worden. De heipalen vormen samen met een ter plaatse gestorte betonvloer en funderingsbalken een uitkragende betontafel die de basis vormt voor de gehele constructie. Bijzonder daarbij is dat de voorgevel op het uitkragende gedeelte rust. Om de grote opening ter plaatse van de brede

3

J. Hendriks en J. Koonings,
Van der stede muere.
Beschrijving van de
stadsmuur van Dordrecht,
Dordrecht 2001, 56-57 en
118-120.

4

Hendriks en Koonings 2001
(noot 3), 59-60.

003

004

005

003

Blankhouten voordeur in grof gemetselde plint. De diepe negge benadrukt de dikte van de muur en roept het beeld op van een tuinpoort (foto Marco de Nood).

004

Voorgevel aan de Vest. De gevel volgt de rooilijn van het oorspronkelijke pandje, dat volledig werd afgebroken (foto Marco de Nood).

005

De Sint Jorispoort en de Sint Jorisbrug van buitenaf gezien. Tekening vervaardigd door A. Rademaker rond 1700 (Regionaal Archief Dordrecht).

003

Unpainted wooden front door set in coarse brickwork base. The deep reveals underscore the thickness of the wall and are reminiscent of a garden gate (photo Marco de Nood).

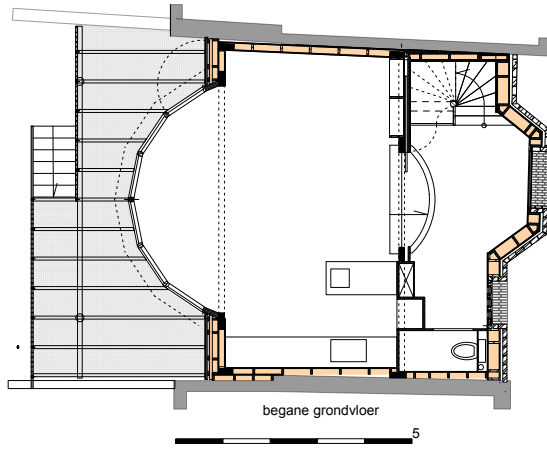
004

Front elevation on the Vest. The elevation follows the building line of the original building, which was completely demolished (photo Marco de Nood).

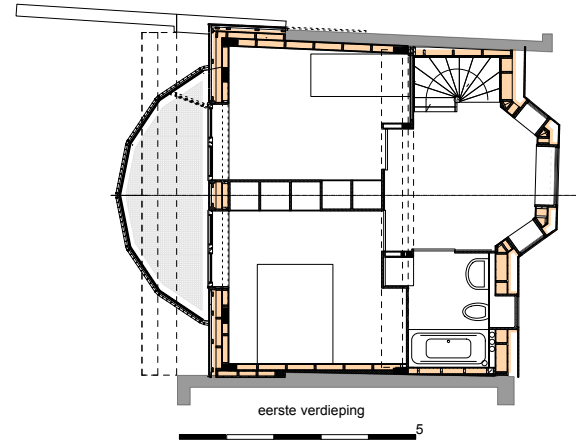
005

The Sint Jorispoort and Sint Jorisbrug seen from outside the city. Drawing by A. Rademaker, ca. 1700 (Regionaal Archief Dordrecht).

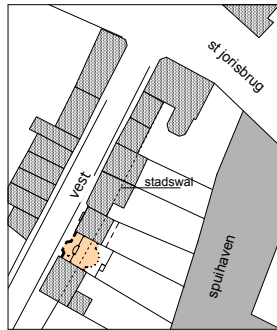
006

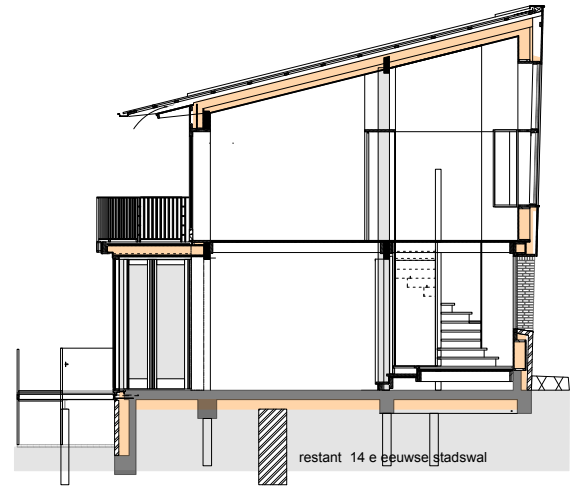
007

008

009

006

Plattegrond begane grond.
007
Plattegrond eerste verdieping.

008

Situatietekening met het woonhuis Vest 84 aangegeven in oranje. De stippellijn geeft de loop van de middeleeuwse stadsmuur aan, waarvan restanten nog aanwezig zijn.

009

Langsdoorsnede ter plaatse van de erkers in de voor- en achtergevel. De nieuwe draagconstructie is los gehouden van de restanten van de oude stadsmuur.

006

Plan of ground floor.
007
Plan of first floor.

008

Site drawing with house at Vest 84 shown in orange. The dotted line marks the position of the medieval city wall, remnants of which are still present.

009

Long section through the bay extensions in front and rear elevations. The new load-bearing structure does not impinge on the old city wall.

010

010
Woonkamer met open keuken gezien vanuit de hal. De hoger gelegen hal biedt via de woonkamer en de ronde erker een mooi zicht op de tuin (foto Marco de Nood).

011
Woonkamer met doorzicht naar de hoger gelegen hal en de erker aan de straat. Rechts de keuken (foto Marco de Nood).

010
Living room with open kitchen seen from the hall. The slightly higher hall provides a good view of the garden through the living room and the round bay extension (photo Marco de Nood).

011
Living room looking towards the elevated hall and the street-side bay. Right the kitchen (photo Marco de Nood).

011

012

012
Achtergevel met ronde erker en terras met trap naar de tuin (foto Marco de Nood).

013
De Spuihaven vanaf de Sint Jorisbrug gezien naar het noorden. Rechts een van de typische houten bedrijfsgebouwen, 1958 (Regionaal Archief Dordrecht).

012
Rear elevation with round bay extension and metal deck with steps down to the garden (photo Marco de Nood).

013
The Spuihaven seen from the Sint Jorisbrug looking north. Right one of the typical timber industrial buildings, 1958 (Regionaal Archief Dordrecht).

Polemen

013

214

the sense of the literal translation of the German term: 'unhomely'. The fact is that until late in the nineteenth century there were very few houses along the Vest. It was a peripheral zone with a hotchpotch of functions. Warehouses, coach houses and institutions typified the street. The architect argued that the required reference to local domestic architecture was consequently at odds with historical reality. Instead, Mooren's proposal takes its cue from the atypical typology of the so-called wall houses and the unpretentious timber industrial buildings that long characterised this part of the city. Eventually the parties reached a compromise: the use of wood in the facades was permitted and the architect added an extra ground-floor opening to the final design of the front elevation. Thanks to the careful detailing of this window it takes little away from the original intentions.

The dynamic history of area around the former city wall played an important role in the architect's design concept. The city wall was probably built between 1350 and 1430. On the east and north side of the city it followed the course of the Beneden-Merwede and Oude Maas rivers. On the east and south side of the city, also known as the landward side, it followed the trajectory of the Spuihaven-cum-moat.³ Here the Vest, as its Dutch name suggests, was the street running along the wall 'inside the ramparts'.

When the Sint-Elisabeth flood of 1421 inundated the countryside east of Dordrecht the city became an island, and the landward side of the city wall became a flood barrier. The city moat did not regain its original form until the countryside was impoldered at the beginning of the seventeenth century. The body of water remained wide and subject to tidal action, and so its perimeter was an ideal location for timber yards and other harbour activities. The piecemeal demolition of the city wall in the nineteenth century was followed by small-scale landfill operations on the city side aimed at facilitating business activities or creating gardens. This is clearly visible in Nunink's 1849 map of the city (fig. 001).

Also visible on this map is the location of a couple of large institutions on the Vest: the insane asylum (now Dordrechts Museum) and the Arends Maartenhof almshouse. These building types are typical of urban fringes where there was often still plenty of space and the land was cheaper than in the city centre. Another characteristic building type in the area around the city wall is the so-called wall house, built right up against parts of the city wall around the middle of the seventeenth century.⁴ They were usually small, shallow houses whose rear elevation coincided with the city wall. On the map you can still see a row of these

houses, including Vest 84, aligned with the Sint Jorispoort.

The logical first step in rebuilding the house was to increase the building volume at the rear, on the garden side. The new rear elevation is a good one metre from the position of the old city wall. The resulting floor surface is seven metres wide and six metres deep. This in turn is divided in two: at the front, parallel to the street, a narrow 2.2 metre zone for entrance hall, toilet and stair to the upper floor, and at the back a wider zone of 3.8 metres for kitchen and living room. A generous curved bay extension in the middle of the rear elevation looks out over the garden and provides access to a deck. The layout of the upper floor follows the same logic, with a landing and bathroom in the narrow section and two bedrooms occupying the wider one and opening onto a balcony above the conservatory.

The fact that the garden is 1.5 metres below street level and slopes gently towards Spuihaven has been exploited to articulate and connect the two zones in the house. The hall is on street level, but the living room is a few steps lower and accordingly taller. One nice detail is the shape of the steps, two straight and one half-round, creating a modest podium in the sliding-door opening between hall and living room. The outside deck is on the same level as the living room, about one metre above the garden, and acts as a continuation of the living space and as a platform overlooking the garden.

The two-zone division also informs the structural set-up. The architect opted for a timber load-bearing structure and, as in the wall houses, the principle of load-bearing front and rear elevations. As intermediate support he inserted a laminated timber portal frame between the front and rear zones. Like the relocated rear elevation, the position of this portal is important for the foundations. It allowed foundation piles to be sunk along both lines without obstruction and without waiting for the existing building to be completely demolished. The piles, together with a poured-in-place concrete floor and ground beams, create a cantilevering concrete table that is the basis of the entire structure. Interestingly, the front elevation rests on the cantilevered section. To support the large opening in the rear elevation needed for the wide bay extension, this wall, too, is a portal construction of laminated timber. By contrast, the front elevation has a load-bearing stud wall construction.

The interior is straightforward: the construction is clearly visible and finishing details are minimal. The load-bearing structure and floor joists are exposed. Subtle differences distinguish them from

3

J. Hendriks and J. Koonings,
Van der stede muere.
Beschrijving van de
stadsmuur van Dordrecht,
Dordrecht 2001, 56-57 and
118-120.

4

Hendriks and Koonings
2001 (note 3), 59-60.

erker in de achtergevel mogelijk te maken, is ook deze gevel uitgevoerd als een portaalconstructie van gelamineerd hout. De voorgevel daarentegen is opgetrokken uit een dragend stijl- en regelwerk.

Het interieur is direct: de bouwwijze is duidelijk zichtbaar en er zijn zo min mogelijk afwerkingsdetails. De draagconstructie en vloerbalken in onbehandeld hout zijn in het zicht gelaten. Ze onderscheiden zich door subtiele verschillen met de andere houten elementen van het huis; de multiplex platen van de wanden zijn behandeld met een transparante witte beits, de inbouwkasten en het keukenblok zijn in dekkende grijstinten geschilderd. De constructieve hoofdopzet, die veel weg heeft van een traditionele moer- en kinderbalkenconstructie, blijft hierdoor goed herkenbaar.

Net als voor de draagconstructie en het interieur is ook voor de gevels het belangrijkste bouw materiaal hout. De brede, verticaal aangebrachte planken van Accoya roepen het beeld op van de simpele bedrijfshallen die langs de Spuihaven stonden.⁵ In de achtergevel is het hout rechttoe rechtaan gecombineerd met zwartgelakt staalwerk voor de constructie van het terras en de hekwerken. De voorgevel is meer verfijnd. Essentieel is hier de toevoeging van metselwerk voor de plint en de verticale erker over de volle hoogte van de gevel. Voor het metselwerk is gebruikgemaakt van de uit de sloop van het bestaande pandje verkregen bakstenen. Om van de veelal beschadigde stenen toch een vlak te maken dat egaal oogt, is gekozen voor een grof, plat voegwerk met een mortel van schelpkalk. De kleuren van de genuanceerde gele bakstenen, de mortel en het Accoya vormen samen een ton-sur-ton-palet.

Het gemetselde vlak krijgt reliëf door de diepe neggen van de gevelopeningen, terwijl in het houten deel van de gevel de kozijnen juist voor in de gevel zijn geplaatst, in het vlak van de houten betimmering. Om aan te sluiten bij de belendende panden waarvan de gevels op vlucht staan, helt de voorgevel ongeveer 30 cm voorover. Dit wordt vooral zichtbaar bij de erker, die daardoor verder naar voren lijkt te komen. Technisch levert dit het voordeel op van een brede goed ventilerende spouw, de ventilatieopeningen in de vorm van gefreesde gleuven in de bovenrand vormen een elegante gevelbeëindiging.

Terugkijkend op de controverse over het ontwerp, die hierboven werd beschreven, valt een aantal zaken op. Tegenover elkaar stonden een meer algemeen idee over de architectonische kenmerken van de Dordtse historische gebouwen en een heel specifieke interpretatie van de bouwlocatie aan de Vest. Het is juist deze interpretatie en de creatieve doorwerking daarvan die dit project zo

bijzonder maken. Of anders gezegd: voor de goede verstaander vertelt het project de geschiedenis van de plek.

Mooren wijst erop dat de binnenstad morfologisch minder homogeen is dan op het eerste gezicht lijkt. Aan de landzijde van de binnenstad is er duidelijk sprake van wat door de geograaf Michael Conzen (1907-2000) wel is aangeduid als een 'intra-mural fringe belt', een zone met een afwijkende functionele en formele structuur.⁶ De stadsgracht was tot ver in de twintigste eeuw ook hangegebied. Het industriële karakter zoals dat te zien is op historische foto's van de Spuihaven is evengoed onderdeel van Dordrechts verleden als de statige burgerhuizen langs de Wijnstraat en de Voorstraat.

Tot slot is er het fascinerende gegeven dat de grens tussen water en land rond de Spuihaven lang dynamisch was. Direct buiten de stadsmuur werden landjes aangeplempt en insteekhaventjes gegraven, net wat de eigenaren van de kavels langs het water te pas kwam. Het is hierdoor dat de muurhuizen langs de Vest uiteindelijk tuinen kregen. Dit is misschien wel de meest bepalende factor geweest in het ontwerp. De toegangsdeur van blankhouten planken in de ruw gemetselde plint doet eerder denken aan een poortje in een stads- of tuinmuur dan aan een voordeur. Het hint naar wat erachter ligt, een verrassende tuin aan wat ooit de stadsrand was.

5

Accoya is een merknaam, het is gemodificeerd naaldhout met een bijzonder grote duurzaamheid dat verder geen behandeling behoeft.

6

Voor een toelichting op het begrip 'intra-mural fringe belt' zie E. Gramsbergen, *Kwartiermakers in Amsterdam. Stedelijke instellingen als aanjagers van de ruimtelijke ontwikkeling, 1580-1880*, Nijmegen 2014, 19-21.

other timber elements; the plywood walls are treated with semi-transparent white stain, the built-in cupboards and kitchen unit are painted in non-transparent shades of grey. The overall structural scheme, which strongly resembles a traditional principal and secondary beam construction, is clearly recognizable.

As in the load-bearing structure and the interior, the main material for the elevations is timber. The wide, vertically laid planks of Accoya evoke the simple industrial buildings that once lined the Spuihaven.⁵ In the rear elevation the wood is simply combined with black-painted steel for the construction of the deck and the railings. The front elevation is more refined. The key features here are the brickwork base and the vertical bay stretching the full height of the facade. The bricks used in the base were salvaged from the existing house during demolition. To achieve a relatively even surface with the mostly damaged bricks, Mooren opted for a coarse, flat jointing of shell-lime mortar. The colours of the nuanced yellow bricks, the mortar and the Accoya together form a ton-sur-ton palette.

The brickwork surface is lent relief by the deep reveals of the facade openings, whereas in the timber section of the facade the windows are further forward, almost flush with the timber panelling. To match the inclined elevations of the adjoining buildings, the front elevation leans forward by some 30 cm. This is particularly noticeable in the bay, which appears to jut further forward. On a technical level this delivers the advantage of a wide, well-ventilated cavity, while the ventilation openings, in the form of vertical milled slots in the top edge of the elevation make for an elegant facade termination.

Reflecting on the initial controversy surrounding the design, a number of things stand out. Opposing one another were a more general notion of the architectural features of Dordrecht's historical buildings, and a very specific interpretation of the building location on the Vest. It is precisely this interpretation and its creative resonance that make this project so special. Or to put it another way: for those with eyes to see, the project tells the history of the place.

Mooren points out that the city centre is less morphologically homogeneous than it might at first appear. On its landward side there is what the geographer Michael Conzen (1907-2000) called an 'intra-mural fringe belt', a zone with an atypical functional and formal structure.⁶ Until well into the twentieth century, the former moat (*stadsgracht*) was also a harbour area. Its industrial character as seen in historical photographs of the Spuihaven is just as much part of Dordrecht's history as the

stately mansions lining Wijnstraat and Voorstraat.

Finally, there is the fascinating fact that for a long time the border between water and land around Spuihaven was a dynamic area. Just outside the city wall pieces of land were filled in and inlet docks dug – whatever suited the purposes of the owners of the waterside plots. It was how the wall houses along the Vest eventually acquired gardens. This was perhaps the most defining factor in the design. The entrance door of plain wooden planks set in a coarse brickwork base looks more like a door in a city or garden wall than the front door of a house. It hints at what lies behind – a surprising garden on what was once the urban fringe.

5

Accoya is the proprietary name of a type of modified softwood that is exceptionally sustainable and needs no further treatment.

6

For an explanation of the term 'intra-mural fringe belt', see E. Gramsbergen. *Kwartiermakers in Amsterdam. Stedelijke instellingen als aanjagers van de ruimtelijke ontwikkeling, 1580–1880*, Nijmegen 2014, 19-21.